

Oponentský posudok na dizertačnú prácu Dagmar Erbenovej
Němci, Česi, Židé v Karlovarském kraji v 19. – 20. století.
(Studie z regionálních dějin)

„Regionálne dejiny sú ‘momentom’ veľkých dejín, v regionálnych dejinách sa veľké dejiny konkretizujú, sú to ony veľké dejiny, avšak majú pozmenenú tvárnosť, trocha inú podobu. Nie sú ich prostým odtlačkom, ale ich variantou. Majú svojich iných nositeľov, na ktorých spravidla nezostáva miesto, v nich upadajú do anonymity, naopak v regióne sú nezabudnuteľnými dôležitými aktérmi diania. A ešte jeden aspekt regionálnych dejín – píšeme spravidla o dejinách, pre ktoré môžeme použiť prisvojovacie zámeno o ‘našich’ miestach, s ktorými sme spätí.“

Domnievam sa, že predložená dizertačná práca Dagmar Erbenovej teoreticky i prakticky rozpracúva i súčasne potvrdzuje zo svojej perspektívy pozoruhodnú myšlienku Františka Kutnara i Zdeňka Beneša. Autorka metodologicky správne vychádza z analýzy reflexie historickej skutočnosti s dôrazom na historické či regionálne historické vedomie a faktory, ktoré ho ovplyvňujú. Oceňujem, že súčasťou jej postupu je aj stály edukačný rozmer tohto problému, lebo kategória historického vedomia nie je len centrálnou záležitosťou historiografie, ale aj didaktiky dejepisu či samotnej dejepisnej výučby ako inštitucionálnej formy vytvárania, korigovania, odovzdávania, a zachovávanía historického vedomia. Súčasne chcem upozorniť, že pojem historické vedomie nemáme skúmať a vymedzovať len normatívne, ale tento pojem treba rozpracúvať výraznejšie i v analytickom zmysle slova, napríklad konkrétne sa to dotýka aj párových kategórií H. J. Pandela, ktoré sa u nás doposiaľ vymedzujú viac menej normatívne v klasifikačnej enumerácii. Som presvedčený, že ich treba výraznejšie analyzovať, konkretizovať najmä pre edukačné potreby, ktoré by mali vyústiť do „diagnózy“ historického vedomia žiakov ako jednej z kľúčových predmetových kompetencií učiteľa dejepisu. Len pre spresnenie uvádzam, že Pandel vo svojej najnovšej práci vytvoril ôsmu dimenziu historického vedomia, za ktorú oprávnené považuje emocionalitu.

Ďalej autorka obracia svoju pozornosť na pojem región a mapuje rôzne hľadiská prístupov k jeho štúdiu, ktoré aplikuje na karlovarský región, Karlovarský kraj ako sústavu mikroregiónov, z ktorých každý má svoje historické, hospodárske a sociálne špecifiká. Nasledujúcu podkapitolu identita ako prostriedok však bolo treba lepšie previazať s predchádzajúcou podkapitolou, nemám však výraznejšie výhrady voči jej štruktúrovaniu, naopak oceňujem teoretické koncepty regionálnej identity, na ktoré nadväzujú faktory

formujúce identitu regiónu na príklade problematiky liečebných sprievodcov ako historického či školského prameňa. V tejto súvislosti pozitívne hodnotím autorkinu metódu sprievodcov v rámci projektovej výučby, pomocou ktorej vybraní študenti realizujú tvorbu vlastných liečebných sprievodcov, už výpovede niekoľkých študentov do určitej miery dokazujú účinnosť a „silu“ konkrétne aplikovanej metódy a formy práce so študentmi v edukačnom prostredí, ktoré vytvára viaceré možnosti formovania regionálnej identity. Napokon uvedený autorkin postup zároveň tiež akcentuje väčšiu spätosť medzi historiografiou, didaktikou a metodikou dejepisu.

Myslím si, že tento fakt sa odráža aj v ďalšom autorkinom postupe – v kvalitatívnom výskume, ktorý je metodologicky správne štruktúrovaný, autorka na jeho základe nerobí zovšeobecňujúce ďalekosiahle závery, čo sa často stáva, ale práve naopak zdôrazňuje, že zistené závery sú len nástrojom k pochopeniu sledovanej problematiky a objasneniu možných prístupov a metód v systematickej výučbe. Menšiu výhradu však mám k formulácii otázky č. 5 v dotazníku, ktorá je štylizovaná binárne v zmysle áno/nie.

V ďalšej časti práce sa autorka zaoberá funkciou regionálnych dejín a teoretickými konceptami spracovania regionálnych dejín v českom prostredí, v ktorých oprávnene dominuje už citovaný František Kutnar s jeho regionálnym momentom v dejinách, ktorý autorka správne aplikuje do edukačného prostredia a hľadá možnosti jeho využitia. Rovnako tak logicky venuje pozornosť závažnému problému multietnicity a interkulturality daného regiónu, najmä česko-nemeckého spoluzitia. Táto problematika je zvlášť výzvou pre edukačné prostredie a hľadanie konkrétnych modelov na uvedomovanie si tohto zložitého regionálneho momentu i oslabovania častých stereotypov a predsudkov. Do istej miery to potvrdzujú autorkine tvrdenia o neznalosti študentov o vývoji vzájomných vzťahov v česko-nemecko-židovskom spoluzití. V tejto súvislosti v zmysle motivačného rámca pripomínam myšlienku T. Todorova: „Tieto rôzne kultúrne identity, a to je podstatné, sa navzájom nezhodujú, netvorí jasne vymedzené územia, kde by sa tieto rôzne ingrediencie bezo zvyšku prekrývali. Každý jedinec je plurikultúrny – kultúry nie sú jednoliate ostrovy, ale navzájom sa prelínajúce naplaveniny. Individuálna identita vyplýva zo stretnutia mnohopočetných identít kolektívnych v jedinej a tej istej osobe – každá z našich mnohopočetných príslušností prispieva k formovaniu jedinečnej bytosti, ktorou sme [...] Neexistujú kultúry čisté a kultúry zmiešané, všetky kultúry sú zmiešané (alebo 'hybridné' či 'zmiešané').“

Pozitívne hodnotím, že niektoré uvedené aspekty autorka rozvíja v prílohe svojej práce, v exkurzoch, kľudne ich však mohla nazvať metodickými analytickými modelmi, ktoré majú byť tak typické pre modernú výučbu dejepisu či synteticko-analytické dejepisné učebnice. Ich

klúčovým štruktúrnym komponentom je rôzna škála školských historických prameňov s katalógom adekvátnych otázok, opäť však pripomínam, že niektoré z nich sú opäť formulované ako binárne.

Predložená dizertačná práca je teoreticky i prakticky premyslene štruktúrovaná, je napísaná kultivovaným odborným jazykom, predstavuje prienik historiografie, didaktiky a metodiky dejepisu. Spĺňa všetky predpoklady, ktoré sú na ňu kladené, a preto ju hodnotím kladne a odporúčam ju prijať na obhajobu.

Doc. PaedDr. Viliam Kratochvíl, PhD.

Bratislava 7. 8. 2013